

Riba i els nostres clàssics: Notes de lectura

Es amb la valentia que dóna la ignorància, suposo, que goso parlar de les meves experiències de lectura d'una part del Riba crític davant de persones que em consta que han donat trossos importants de la seva vida per l'estudi aprofundit del nostre autor; però, de vegades, qui contempla la jugada des de fora pot encertar una mirada lúcida. Almenys podem esperar-ho.

Començaré marcant posicions amb l'evocació del primer punt del credo positivista: anem als textos, als de Riba en aquest cas. Es tracta de sis articles de Riba que citaré segons l'edició del segon volum de les *Obres Completes* d'Edicions 62 a cura de J.-Ll. Marfany i amb pròleg de Giuseppe E. Sansone, Barcelona 1967. D'aquests sis articles només tres parlen explícitament dels nostres clàssics i citats en ordre cronològic són: *L'«Oració» de Rois de Corella*, del 1921, i *En Ramon Muntaner, home d'imperi*, del 1925, tots dos recollits a *Els Marges* (1927), i *Nota a la poesia d'Ausiàs March*, publicada a ...*Més els poemes* (1957). Els altres tres articles parlen de temes italians, temes italians relacionats amb els nostres clàssics, naturalment, a saber: *De Sanctis*, publicat a *Escolis i altres articles* (1921); la *Introducció* a la traducció catalana del *Decameron*, començada a publicar a la col·lecció «Els Nostres Clàssics» el 1926, i *Dante i la dona*, conferència de circumstàncies pronunciada el 1932.

L'atenció tributada per Riba als nostres clàssics, és a dir, els medievals catalans elevats a la categoria de clàssics de la nació catalana al tombant de segle, és realment minsa. Que jo sàpiga, només publicà sobre quatre temes medievals catalans i de passada: Corella, Muntaner, March, la traducció catalana del *Decameron*. Riba no era un medievalista i es va formar en un moment en què només els especialistes tenien accés als escriptors medievals catalans. Volem dir que el tracte familiar i íntim amb els textos catalans antics no formava part de l'experiència literària real de Riba, l'experiència viscuda i sentida que deixa petja en la llengua i en l'estil. En aquest sentit J. V. Foix va assajar de viure amb molta més

intensitat aquest tracte amb la tradició medieval; només cal passar revista als experiments medievalitzants de *Sol, i de dol*. Atenció; no volem dir que Riba no llegís els medievals catalans. Volem dir que no tenia accés a la seva autèntica natura literària perquè no era un medievalista i aquesta natura literària estava als seus temps gairebé tota per explicitar. M'explicaré.

Al pròleg de les *Obres Completes*, volum II, el professor Sansone destaca la petja de l'idealisme crític en Riba. Cita, naturalment, el mestre directe de Riba, és a dir, Karl Vossler, però també diu que l'estil crític de Riba pertany amb plenitud de drets a la línia De Sanctis-Croce. És una cosa d'una evidència aclaparadora per a qualsevol client dels textos d'aquests dos crítics, sobretot del primer. Riba recerca els nuclis de poèticitat dels textos i fa ús del concepte de sinceritat literària, és a dir, el procés pel qual la personalitat del creador imprimeix la marca de la seva humanitat en l'obra; però hi ha més que aquestes vagues nocions metodològiques. Riba, com tants coetanis seus, materialment s'ha nodrit de la *Storia della Letteratura Italiana* de Francesco De Sanctis, no solament perquè la cita i la parafraseja quan parla de Boccaccio o de Dante, sinó perquè hi ha moments que fa l'efecte que raona i escriu com el seu autor. Això ens fa pensar que la idea que tenia Riba de l'Edat Mitjana era totalment desantisiana i italianocèntrica; mal negoci per a un crític literari que somniï de construir un discurs sobre els clàssics catalans!

En efecte, l'aproximació de De Sanctis al passat literari italià medieval, tan suggestiva i apassionada, amb aquell nervi per a fer ressaltar els valors artístics, morals i nacionals, és una aproximació falsament impresionista: reposa sobre sis segles d'erudició. Tothom sap que Boccaccio ja llegia públicament Dante a Florència i que per a manejar la Divina Comèdia Riba mateix podia fer servir el gloriós compendi de comentaris, rimaris, índexs de noms i escolis que és l'edició de Scartazzini, sense parlar de les lliçons muniqueses de Vossler, un altre intèrpret passional de Dante. Al costat d'això la tradició catalana ofereix uns textos pelats i sovint insegurs: Corella, el publica Miquel i Planas el 1913 en edició de bibliòfil i sobre la seva prosa pesa l'anatema del barroquisme. Muntaner no tenia, ni té, edició crítica ni cap corpus de comentaris erudits. March havia estat editat per Pagès el 1914, però no tenia, ni té, la mil·lèsima part de l'aparat tècnic que envolta els italians de primera línia de qui parlaven De Sanctis i Vossler amb tanta eloqüència. Estic segura que Riba veia perfectament la seva aparatosa desigualtat de condicions. Per això devia publicar tan poc sobre els clàssics catalans; per això escrivia, en canvi,

amb tanta gràcia sobre Boccaccio i sobre Dante: perquè eren uns clàssics medievals més seus que no pas els nostres, de fet. I la culpa, naturalment, és dels medievalistes.

L'article de Riba sobre *De Sanctis* és una bella peça, model de precisió i d'entusiasme. Es tracta d'una descripció del mètode desantisià, perfectament lligada que comença amb l'enunciat del concepte de crítica com a col·laboració i restitució, passa a evocar el procés d'impressió de la personalitat de l'autor sobre l'obra i es tanca amb la presentació del crític com a lector privilegiat, coneixedor del conjur que l'ha de dur a desvetllar a través dels seus residus artístics la vera personalitat del creador miraculosament implícita en l'obra. Heus ací com el crític completa, col·labora, restitueix. ¿Qui m'impedirà de creure que Riba se sentia còmode, molt còmode, dintre d'aquest plantejament?

Aquest tribut d'admiració al vell mestre De Sanctis m'ha de permetre un petit excurs, que, d'altra banda, serà imprescindible per a expressar plenament el meu pensament a propòsit de Riba i els nostres clàssics. No és estrany per aquestes nostres latituds de trobar gent que recomani ara, l'any 1984, la lectura de la *Storia della Letteratura Italiana* de De Sanctis com a manual d'introducció a les lletres il·lustres de la península central de la Mediterrània. Vull dir amb això que el prestigi del manual en qüestió s'ha mantingut intocat des dels temps d'*Escolis i altres articles*. Això és bo perquè la prosa de De Sanctis s'ho mereix: segurament m'he emocionat més a la meua vida llegint l'assaig de De Sanctis sobre Paolo e Francesca que recitant el cant cinquè de *l'Infern* que els escolars havíem d'aprendre. Però això no són els tractes.

Sobre la prosa crítica de De Sanctis ha plogut molt. El *ridimensionamento* de la qüestió us juro que no és una novetat. L'edició anotada de la *Storia della Letteratura Italiana* de De Sanctis que solc fer servir va ser publicada per Einaudi el 1958 per primer cop. Es tracta, doncs, d'un clàssic venerable de la crítica, que pertany a la *història* de la crítica, no a la crítica que ha de ser servida al qui s'inicia en el terreny: si algú es pensa, el 1984, que les tesis de De Sanctis sobre Boccaccio es poden sostenir sense correcció de cap mena, va bastant desencaminat. Només cal pensar que l'assaig sobre Boccaccio en qüestió és del 1870! En aquells temps era realment engrescador començar així: «Se ora apri il *Decamerone*, letta appena la prima novella, gli è come un cascar dalle nuvole e un domandarsi col Petrarca: "Qui come venn'io o quando?". Non è una evoluzione, ma è una catastrofe, o una rivoluzione, che da un di all'altro ti presenta il mondo mutato. Qui trovi il Medio Evo non solo negato, ma

canzonato»... «Giovanni Boccaccio sotto un certo aspetto fu il Voltaire del secolo decimoquarto»... «Ma quel libro non era possibile se nello spirito italiano non fosse già entrato il guasto, se guasto s'ha a dire».

Al darrera d'aquestes afirmacions s'alça poderosa l'antítesi burckhardiana entre una Edat Mitjana de fosca i un Renaixement de llum, entre teocentrisme i antropocentrisme; d'aquí que Boccaccio sigui valorat sobretot com a «voce letteraria di un mondo in preparazione». Una veu que parla poèticament només a través del *Decameron*, l'única obra de l'autor encara llegible, diu Riba seguint De Sanctis.

El secret històrico-poètic de la grandesa del *Decameron* és, doncs, la petja de la personalitat voltairiana de Boccaccio, que fa que sigui «il superamento della concezione filosofica ed etica medievale», és a dir, la «fine della letteratura teocratica». Ningú no negarà mai a les pàgines de De Sanctis que expliquen i argumenten tot això intel·ligència, sensibilitat i eloqüència. El que passa és que la crítica actualment se'n va per altres camins i acaba veient les coses d'una altra manera.

La primera edició d'un llibre tan divulgat, i fins i tot traduït a l'espanyol, com *Boccaccio Medievale*, de Vittore Branca, és del 1956. Llegim com a tast aquests paràgrafs del capítol IX, *Motivi preumanistici*:

«L'immagine più divulgata del Boccaccio preumanista ritiene ancora degli scorsi vivaci e coloriti in cui i due più grandi critici italiani del secolo scorso lo vollero in qualche modo fissare: da una parte il quadro esultante che faceva esclamare al De Sanctis "Qui come venn'io o quando?" tanto era ridente di luci serene, illuminanti un "mondo mutato... il Medio Evo non solo negato ma *canzonato*"; dall'altra parte l'epopea eroica nella quale il Carducci figurava il "Boccaccio che saliva trepidante di gioia nella biblioteca di Montecassino, tra l'erba cresciuta grande sul pavimento".

Due immagini queste che, benché diverse, nascono da uno stesso sottosuolo ideale: da quella opposizione assoluta e drammatica fra Medioevo e Umanesimo che caratterizza tanta parte della cultura dell'Ottocento.

Attenuatasi sempre più questa contrapposizione fra un'"età nera", un'"età barbara" e un periodo tutto luce e gioia e liberalità, la figura del Boccaccio preumanista può sembrare perdere rilievo e colore.

Ma é invece proprio in quella superiore, ideale continuità fra cultura dell'ultimo Medioevo e cultura dell'Umanesimo... che l'esperienza letteraria del Boccaccio (nel complesso tipicamente medievale) si svela in tutto il suo valore di presentimento della nuova cultura, in tutta la forza onde imposta problemi che staranno al centro del primo Umanesimo».

Reconec que és difícil entendre el matís de diferència de la darrera frase sense estar al corrent de fets concrets (coneixement del grec per part de Boccaccio, qualitat de certes recopilacions mitogràfiques seves, certs accents de la seva defensa teòrica de la poesia). De tota manera la posició de Branca implica tan sols una cosa: afinar el coneixement de Boccaccio posant a contribució *tota* la seva obra, al marge de si té més o menys empenta poètica, immersir-se en el context cultural de l'època, reconstruir amb cura el teixit que dibuixava. Que aquest mètode permeti de sortir de les xarxes de l'idealisme crític, és precisament el que pretenia a Itàlia la «nuova filologia». No apunyalarem pas el vell mestre del Vuit-cents; ens limitarem a dissentir respectuosament i enèrgica.

En realitat, parlar de Boccaccio no és una digressió en sentit estricte, ja que l'escriptor de Certaldo, com ens recorda Riba mateix, de tots els italians importats pels nostres clàssics és el que deixà una influència «màxima en l'extensió i el rendiment» (pàg. 656). Riba quan escrivia això coneixia els treballs de Farinelli sobre la influència de Boccaccio a Espanya, d'altra banda encara no superats. Parlava, doncs, amb coneixement de causa. Voldria afegir només tot passant que tinguem present que la via mestra de la penetració de Boccaccio a les lletres catalanes no és la famosa traducció del *Decameron*, sinó les seves compilacions mitològiques i els seus tractats italians i llatins, que retrobem de *Lo Somni* a Corella; especialment la seva defensa de la poesia del llibre XIV de les *Genealogie Deorum Gentilium*, profusament saquejada tot al llarg del segle xv amb profit divers.

Molt bé. Riba era un home que estava al corrent del que contaven els bons medievalistes dels seus temps. Per això he dit més amunt que, si li eren més familiars Boccaccio i Dante que no pas Corella, la responsabilitat no era seva. Heus ací per què calia aquest aclariment: quan un lector de l'obra de Corella en la seva totalitat, un lector que ha llegit Corella després de Fuster, Carbonell o Rico, topa amb l'afirmació inicial i programàtica que l'autor de l'*Oració* no era un místic, continguda a l'inici de l'article de Riba sobre aquest poema, es queda com a mínim perplex: naturalment que no és un místic, Corella! Realment és l'última cosa que se li pot acudir a algú que tingui una idea global de la seva obra, en la qual predomina la prosa narrativa i la traducció, i que està travessada de dalt a baix d'una incontenible passió, no gens mística, pel més treballat i espectacular dels estils barrocs.

Ara, si mirem quina era l'opinió ambient de la crítica sobre Corella als temps en què Riba escriu el seu article potser comprendrem la seva

frase inicial. Resulta que l'*Oració* va merèixer els honors de la impremta ja al segle xv i al xvi i que a partir del xix va tornar a circular en lletra de motlle. Milà, Rubió i Lluch i Menéndez Pelayo es van pronunciar a favor de la seva excel·lència literària: de fet l'*Oració* era l'única obra de Corella que mereixia el respecte de la crítica l'any 1921, malgrat l'edició de les obres originals completes de Miquel i Planas. La prosa de Corella no tan sols no era presa en consideració a l'hora de parlar dels mèrits artístics de l'autor, sinó que servia solament per a posar un exemple de mal gust decadent (la sentència condemnatòria es pot llegir a *El Renacimiento clásico en la literatura catalana* de Rubió i Lluch, de 1889). Així, doncs, des del punt de vista de l'excel·lència artística, Corella era només poeta, poeta religiós. Ara entenem que Riba justament protesti: Corella no és un místic, és a dir, la màxima expressió del poeta religiós. Corella és un retòric que parla de la Redempció i de la Passió enmig d'una poderosa escenografia que exacerba la imatge. Riba té més raó que un sant. L'*Oració* és exactament això i si algú se n'havia fet una idea diferent, és tan sols per un error de perspectiva històrica.

El sentit comú de Riba a l'hora de jutjar Corella, però, va acompanyat d'algunes observacions que poden ser discutides. Així, per exemple, el nostre crític sosté que Corella no és un místic en la mesura en què és un home del Renaixement. Aquí hi ha una doble petició de principi, digna dels moments més inspirats de De Sanctis, d'altra banda. En primer lloc ni Corella ni cap habitant de la península ibèrica no fou mai un «home del Renaixement» al segle xv, perquè per a ser un «home del Renaixement», en el sentit en què ho deien les fonts de Riba, s'havia de ser italià. En segon lloc, no és cert que el Renaixement estigui renyit amb la mística. Aneu a preguntar-ho, per exemple, als fervorosos editors del Llull més místic dels cercles pre-reformistes parisencs de la darrerietat del xv i principi del xvi, i poso aquest exemple perquè implica un personatge que escriví en català.

No és el meu propòsit barallar-me amb els llocs comuns de la crítica històrico-idealista de Riba; no té cap sentit, ja que les seves fonts són prou clares i ja les he evocat. En tot cas hauria de posar en dubte Burckhardt, Vossler i De Sanctis, i no Riba; el qual, d'altra banda, sempre acabava tenint raó en els seus judicis estètics, malgrat els llocs comuns més que discutibles que li oferien els medievalistes.

Així, doncs, és ver que Corella transforma la Passió de Crist en espectacle, que practica el *chiaroscuro*, segons el símil pictòric que els crítics italians solen invocar per descriure el barroc literari, que a estones

el seu llenguatge s'infla perillosament i esdevé alhora desmaiadament teològic. També és cert que hi ha un vers increïblement destacat: *crida lo sol plorant ab cabells negres* i que la unitat artística de l'*Oració* perilla a causa de baixades de to. Però aquest judici ribià és insuficient, perquè no és just dir que *lo vostre cor partit ab greu escarp* sigui un vers grotesc. Sabem perfectament que des d'Arnau Daniel a Jordi de Sant Jordi la poesia sentimental és plena de cors fesos per eines de tall vàriament contundents i que això formava part de la convenció; però cap medievalista no li ho havia advertit a Riba. Tampoc ningú no li havia advertit que l'*Oració* és al capdavant d'una vellíssima tradició de planys de la verge, llatins, romànics, i catalans en particular, i que dins d'aquesta tradició té una individualitat artística marcadíssima, que va des de l'ús del vers estramp a la iconografia mateixa de la situació de la Verge i el Crist (Maria no és al peu de la creu, sinó que té el fill mort en braços a l'estil de les imatges de la *pietà*, nascudes i divulgades al segle xv). Si Riba hagués llegit totes aquestes coses als llibres dels medievalistes hauria fet una crítica segurament encara més exacta del poema de Corella. I si hagués pogut aprendre que Corella era un gran prosista, també ens hauria explicat en què consisteix el mèrit de la seva creació artística. Perquè un home que sap apreciar la teatralitat barroca de l'*Oració*, també ha de poder-ho fer amb el del *Plant dolorós de la reina Hècuba* que, de fet, posa en marxa els mateixos recursos emotius.

Riba llegeix Muntaner i s'aventura en judicis que ell mateix al final tem perillosos en la mesura en què entren en el camp dels historiadors. Això només vol dir una cosa: que Riba sent que està suplint impressionísticament la informació que els historiadors no li donen. Amb el poc que té a les mans, però, Riba diu unes quantes coses dignes de ser tingudes en compte. En primer lloc el pragmatisme de Muntaner, pragmatisme que li impedeix que el seu esperit apologètic del Casal d'Aragó vertebri la seva obra amb una ideologia explícita; Muntaner narra fets que parlen per ells sols, no defensa teories. En tot cas, afegeixo jo, és en el llenguatge mateix de la narració on cal anar a buscar els llocs comuns del seu partidisme, i això alguns ja ho han fet modernament.

Tanmateix, el punt que em sembla més agut del text és aquell en què Riba defineix l'ús del jo individual per part de Muntaner, sense advertir que està incidint en un dels grans temes de reflexió sobre la literatura medieval; Riba detecta que, per una banda, hi ha «un exclusivisme deliciosament immodest» per part de Muntaner, i, per l'altra, una voluntat de confondre's en l'obra col·lectiva de la monarquia catalana, que el nostre

crític atribueix al caràcter d'«home d'imperi», a l'anglesa, que descobreix en el de Peralada i descriu amb justes pinzellades. L'eclosió del jo individual de Muntaner és realment un fenomen singular. Abans només tenim Llull i el rei Jaume I, que gosin parlar de la seva realitat empírica personal; però Muntaner no és ni un sant ni un pare de la pàtria i la manera de justificar (a través de la didàctica històrica i del seu esperit de servei al Casal d'Aragó) la irrupció de la seva autobiografia no emmascara la seva poderosa originalitat literària.

En dos moments Riba crec que paga tribut als seus mestres. A De Sanctis quan diu que la descripció de la vida dels grans homes per part de Muntaner és *tota accions*. L'estilema recorda el famós judici del crític italià sobre la prosa de Machiavelli. «Questa prosa asciutta, precisa e concisa, tutta pensiero e tutta cose» (*Storia della Letteratura Italiana*, vol. II, pàg. 580). També té regust italià el tractament del gibel·linisme de Muntaner o potser la insistència en el gibel·linisme mateix; a la Corona d'Aragó, com el mateix Riba acaba observant, les disputes teòriques sobre la primacia entre papa i emperador al principi del xiv quedaven lluny, molt lluny, almenys dels interessos d'un soldat de Peralada, que és el que era Muntaner.

També sembla recordar-nos Maragall, Riba, quan s'admira d'aquella frase feliç de Muntaner segons la qual els almogàvers esbudellaven cavalls com qui va per un bell jardí. No és maragallià en l'esperit alabar la «bella violència» del jardí-carnisseria de Muntaner? Diu Riba: «Ha reeixit en la més bella suma que pugui donar-se de joia verbal, de plasticitat, d'entusiasme per l'acció i d'ironia, de la millor ironia, que és filla de la fortalesa i de l'èxit serè» (pàg. 323). És una serenitat, pròpia també de l'Homer de la *Iliada* que a mi personalment com a lector sempre m'ha esgarriat profundament. Segurament la meua generació no deu comparar determinades idealitzacions de la violència d'arrel clàssica. Bé, de fet el que hi ha, i en això no m'hi he de ficar en aquest moment, és un profund respecte teòric pel concepte d'imperi i d'imperialisme, que duu Riba a observar justament que Muntaner no arriba a teoritzar seriosament el providencialisme que fa guanyar sempre els reis del Casal d'Aragó, però que, en el fons, hi creu, ja que a la seva obra hi ha «una experiència del que hi ha, per als pobles, de primer impuls cap a l'imperialisme, en la convicció d'elecció» (pàg. 324).

El brevíssim article de Riba sobre March no presenta ni una sola afirmació que no sigui subscribible modernament, i és que és escrit després de la guerra, en data, doncs, ja recent (pertany, com hem dit, al

recull ...*Més els poemes*, del 1957). March és vist com un poeta de la solitud que escriu poesia per comprendre i que és un torturat en la mesura en què la seva essencial recerca de la veritat li presenta els mites literaris com a falsos i caducs (concretament Riba parla del mite de la *fin amor*). March és també un creador de llenguatge, com tots els grans poetes, i Riba, amb encert més que lloable, l'acosta a Dante per damunt de tots els altres. Riba veu que March és l'inici d'una via que no té la continuïtat històrica que mereix, però que en ella mateixa posseeix tots els mitjans necessaris per a créixer i desenvolupar-se sobre les runes de la tradició trobadoresca. És la conclusió idèntica d'un article recent de Costanzo di Girolamo, que va treballar en el despullament electrònic dels textos de March, publicat a «Catalan Studies. Volume in Memory of Josephine de Boer» (Barcelona 1977), pàgs. 223-237.

Hem vist com la familiaritat amb el Dante de qui li parlaven els crítics italians que més apreciava, capacitava Riba per a emetre judicis molt encertats sobre la poesia d'Ausiàs March. Qui vulgui tenir un tast de la familiaritat de Riba amb Dante no ha de fer res més que llegir la conferència *Dante i la dona* (pàgs. 821-835). Riba parlava per inaugurar una sala de la biblioteca de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona l'any 1932 i feia, atesa l'ocasió, tasca de divulgació. El to és distès i joïós, es veu clarament que Riba parla d'un poeta estimat i conegut, ajudat per un mestre igualment estimat i conegut que és De Sanctis, un cop més. La idea que la vertadera dona dantesca és Francesca da Rimini i no Beatriu, és clarament desantisiana, i aquesta és la tesi de la conferència; la qual presenta molts detalls diguem-ne simpàtics o entranyables, com aquella insistència a voler retrobar en Dante traces del seu amor per Gemma Donati, la mare dels seus quatre fills, de la qual no parlà, que se sàpiga, absolutament mai.

La felicitat amb què Riba parla de Dante és només comparable amb la que es desprèn del seu treball sobre el *Decameron* català, segurament el més compromès dels seus escrits sobre literatura medieval. L'article parla en primer lloc de la figura de Boccaccio i del paper històric del seu *Decameron* seguint les posicions romàntiques de De Sanctis, que ja hem al·ludit més amunt. Riba aprofita l'ocasió per a divulgar també entre els catalans el sentit estètic i moral de l'obra emblemàtica de «le tre Corone», és a dir, els màxims escriptors del segle XIV italià, Dante, Petrarca i Boccaccio. Les fonts explícites, a banda de Sanctis, són Carducci, de qui també hem parlat més amunt, i Farinelli. Aquest hispanista que, com hem recordat, havia estudiat la presència dels italians en la

literatura de la península ibèrica, havia pronunciat unes conferències sobre Boccaccio a Barcelona en data recent quan Riba escriví el seu assaig, cosa que certament l'influí, com ens fa saber. Boccaccio, doncs, té el do de narrar i construeix la primera «comèdia humana» de la cultura occidental.

La segona part del treball parla de l'adopció de la cultura italiana a Catalunya: «És una glòria per a la Catalunya medieval d'haver demanat la definitiva i gran influència literària...» (pàg. 656). Aquesta és la part més programàtica de l'article de Riba i també, doncs, la més discutible, ja que s'hauria d'explicar molt precisament què vol dir això de la «definitiva... influència literària». D'altra banda hem quedat que no em barallaria amb els llocs comuns idealistes de la crítica ribiana i aquí el nostre autor no pot ser més explícit en aquesta matèria, quan diu que «El nostre passat literari es clogué no en un crepuscle, sinó en una aurora; una aurora en la qual pagava a la literatura universal els seus deutes d'influències...». La traducció del *Decameron* apunta, doncs, a una plenitud ideal (la del Renaixement dels crítics romàntics), aurora de la qual cal excloure, recordo jo, la prosa de Corella, condemnada per barroca i decadent quan era la cosa més boccaccesca que mai s'hagués vist per aquestes terres com ens ha explicat Jordi Carbonell després de la guerra. Veieu, doncs, que no podem assentir a certs esquemes donats per bons als temps en què Riba escrivia.

La darrera part del treball és un excel·lent resum de l'estudi de Mario Casella sobre la natura literària de la versió del *Decameron*, tan plena d'encerts i de saviesa d'escriptor per part del traductor que, com vaig mostrar, era un de sol. Llàstima que aquesta excel·lent versió del *Decameron* sigui, segons tots els indicis, un fenomen aïllat, desarrelat, en realitat, de l'humus cultural mitjà del xv. Aquesta comprovació esmussa l'entusiasme ribià que, de fet, es nodreix d'una fe en un llevat poètic, de ressons idealment col·lectius, present a les grans obres d'art, que actualment hem perdut.

Per resumir el sentit general de les observacions que precedeixen podríem cenyir-nos a quatre punts:

1. Un lector modern, per més biliós i antiidealista que sigui, ha de reconèixer que els textos de Riba sobre els nostres clàssics són plens de judicis absolutament encertats, dels més aguts que s'han emès sobre la seva naturalesa literària.

2. S'observa una inadequació dramàtica entre els models crítics italians de Riba, que operen sobre una treballadíssima tradició, i la pobresa erudita del rerafons local de Riba; les fórmules de la crítica desanctisiana no escauen a una literatura com la catalana que, en lloc de florir al Renaixement, de fet, s'esfuma. No es pot construir una imatge crítica d'una Edat Mitjana en tensió ideal a la plenitud renaixentista a Catalunya. És suïcida; perquè si els italians reivindiquen el seu nacionalisme històric amb l'Humanisme i el Renaixement, és un negoci que a nosaltres més aviat ens deshonora. Vegeu, si no, com en el fons del fons menyspreen i planyen les lletres ibèriques Farinelli, Casella i altres hispanistes d'època. Riba era presoner amb ells del seu miratge.

3. Quan parlo de «pobresa erudita» no em refereixo a Milà, Rubió i Lluch i Balaguer o Menéndez Pelayo, sinó al fet que aquests gegants de l'erudició s'aixequen en un desert i, naturalment, no donen l'abast. Només cal comparar, ja ho he dit abans, de quin material disposava De Sanctis per a parlar de Dante i de quin Riba cinquanta anys més tard per a parlar d'Ausiàs March. No podem demanar a Riba el que la seva tradició no podia donar-li, i això encara fa més clara la idea, ja expressada, que el model històrico-idealista desanctisià era dramàticament inadequat. Tot i així Riba en va treure un partit no gens negligible.

4. Finalment, a l'hora de preguntar-nos si cal *ridimensionare* els escrits crítics de Riba, en el sentit en què ho han estat els de De Sanctis, respectuosament relegats a la categoria de «clàssic venerable de la història de la crítica», cal dir que també en aquest terreny les comparacions són odioses i perniciosos: encara hi ha moltes coses de les que diu Riba sobre els nostres clàssics que són de la natura de les intuïcions i que es poden estudiar operativament. La culpa la tenim, naturalment, els medievalistes.

LOLA BADIA